

A cukorbetegség: közügy

Dr. Winkler Gábor, a Magyar Diabetes Társaság elnöke a diabetológia jelenlegi helyzetéről

A cukorbetegség hazai előfordulásáról nem állnak rendelkezésre pontos adatok, az azonban közismert, hogy a betegség száma meredeken emelkedik hazánkban is, becslések szerint potenciálisan másfél millióan lehetnek érintettek Magyarországon. A Magyar Diabetes Társaság (MDT) ezért úgy döntött, hogy kockázat alapú szűrőprogramot szervez. A kezdeményezésről és a diabetológia hazai helyzetéről Dr. Winkler Gábor professzorral, az MDT elnökével a társaság közelgő, XIX. Kongresszusának alkalmából beszélgettünk.

EPIDEMIOLOGIA – ROHAMOSAN NÖVEKVŐ BETEGSZÁM

– A diabetológia felé ma sokunk figyelme irányul, hiszen talán ki lehet mondani, hogy a diabétesz népbetegség. A cukorbeteg már-már járványszerűen terjed, holott nem fertőző...

Így igaz, a cukorbetegség egyre nagyobb mértékben terjed, s ennek érzékeltetésére talán a járványügyből kölcsönzött pandémia kifejezés a legkifejezőbb, bár epidemiológiai értelemben valóban nem állja meg a helyét. Egy 1994-es adatfelmérés 195 millió körüli cukorbetegét véleményezett világszerte. A számítások azt prognosztizálják, hogy – figyelembe véve a népesség várható növekedését – 2030-ra 370 milliót meghaladó cukorbeteg lesz a világon. Ez egy elképesztő szám, ami azt mutatja, hogy körülbelül 30-35 év alatt csaknem megkétszereződhet a világszerte ismert cukorbeteg szám, elsősorban a betegség döntő hányadát kitevő 2-es típusú diabéteszben szenvedőké. Az előrejelzések megpróbálták azt is valószínűsíteni, hogy Földünk különböző régióiban vajon azonos mértékű növekménnyel számolhatunk-e. Azt találták, hogy a jelenleg fejlett egészségügyi berendezkedésű országokban – elsősorban Közép- és Nyugat-Európában, valamint Észak-Amerikában – valamivel kisebb lesz a növekmény, míg az elmaradottabb térségekben – Ázsiában, Afrikában és Dél-Amerikában – ennél jóval nagyobb arányú növekedés várható.

– A betegség elmaradottabb térségekben történő fokozott megjelenése összefüggésbe hozható a „nyugati típusú” életmód elterjedésével?

A jelenség hátterében sokféle összetevő állhat. A szociális helyzet és az életmód változása mellett a kórismézés javulása, és az egészségügyi ellátás színvonalának emelkedése természetesen e régiókban is figyelembe vehető tényező. Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a né-

pesség növekedése a világ különböző régióiban nem azonos. A cukorbetegség tehát világszerte növekvő tendenciájú kórkép, ezért meg kell próbálnunk az esetszám növekedésének útját állni. Ebben ösztársadalmi feladatok vannak, hiszen az egészségügy egymagában nem képes a társadalmi méretű hatásokat ellensúlyozni. Szükség van az életmód megváltoztatására, a szociális körülmények javítására, valamint – s ez már az egészségügy feladata – a korai kórismézés elősegítésére.

KÓRISME – A BETEGEK FELKUTATÁSA

A kérdés megbeszéléséhez szükségét érzem egy rövid kitérőnek a cukorbetegség típusai irányában. Négy nagy, meglehetősen heterogén összetételű csoportját különböztetjük meg a diabétesznek. 1-es típusnak nevezzük az abszolút inzulinhiánnyal járó formát, ahol az inzulintermelő ún. bétasejtek pusztulása áll a háttérben. A leggyakrabban előforduló forma a 2-es típus, amelyben az inzulinhatás károsodása és az inzulintermelés csökkenése egyaránt szerepet játszik a kórkép kialakulásában. Döntő részben az inzulinhatás csökkenése, az inzulinrezisztencia a háttérben álló ok, amelynek magyarázatát az elhízás és a túlsúly képezi. Az elhízás a cukorbetegség előszobája! Ez egyben választ ad arra, hogy miért a 2-es típusú cukorbetegség terjed a leginkább, hiszen az elhízás, a túltáplálkozás határtalan mértékben nő az egész világon. A harmadik diabétesz csoportba – az egyéb típusokhoz – az inzulinhatás és elválasztás genetikai károsodása, a hasnyálmirigyet ért gyulladások vagy traumák, daganatos, hormonális elváltozások, gyógyszerek, vegyszerek kiváltotta formák tartoznak. Végül, de nem utolsósorban megkülönböztetjük a terhesség alatt megjelenő cukorbetegséget (gesztációs diabétesz).

– Hány cukorbetegről tudunk Magyarországon?

A hazai helyzet az európai tendenciákat tükrözi. A múlt század végén 5-5,5 százalékra tettük az ismert cukorbeteg valószínűsíthető arányát. Hangsúlyozottan valószínűsíthetőségről beszélünk, hiszen a cukorbetegség hazai előfordulásáról pontos adatok nem állnak rendelkezésre. A Központi Statisztikai Hivatal nem kötelező jelleggel 1983-ig évente közzétette a nyilvántartott adatokat – az utolsó, 1983-as jelentés a betegség előfordulását 3,5%-ban adta meg. Azóta több próbálkozás történt az előfordulás felmérésére, így egy dunántúli regionális felmérés 2005-ben 12%-os előfordulást észlelt. Az első hazai reprezentatív vizsgálat 7,8%-os előfordulást talált, egy kérdőíves felmérés 6-6,5%-ot valószínűsített. Az egészségbiztosító 2007-ben munka-

anyagot tett közzé, amelyben 7%-ra tette a cukorbeteg, és még egyszer ennyire a feltehetően cukorbeteg számát. Ha ezt az adatot közel helytállóan fogadjuk el, akkor Magyarországon 1,4-1,5 millió közé tehető az ismert és még nem felismert cukorbetegek száma, és hozzávetőlegesen még egyszer ennyire azoké, akik a diabétesz valamely előállapotában szenvedhetnek – ilyen a csökkent cukortűrőképesség és az emelkedett éhomi vércukorszint. Ezek becsült adatok. Ahhoz, hogy pontosabb képet kaphassunk, szűrővizsgálatra van szükség.

Teljes körű lakossági szűrésre a világ egyetlen országa sem vállalkozhat, hiszen óriási költséggel jár. Ezért mindent az ún. kockázat alapú szűrés választják. Ennek során először megpróbálják fölmérni azokat, akik a cukorbetegség szempontjából nagyobb veszélyeztetettséggel rendelkeznek, mint az átlagos népesség, majd a szűrővizsgálatot e személyek körében végzik el. Erre vállalkozott a Magyar Diabétes Társaság is. A felnőttek kockázatszűréséhez a nemzetközileg elismert, először Finnországban alkalmazott ún. FINDRISK kérdőívet használjuk. A rizikó meghatározása a kérdésekre adott válaszokhoz tartozó pontszám összevitése, ún. score rendszer alapján történik. Az átlagosnál nagyobb – jelen esetben 12 pont fölötti – kockázattal rendelkezők esetében felajánljuk a szűrésben való részvételt. Ezzel párhuzamosan vizsgálatot indítunk a gyermek- és serdülőkorúak körében is. A 14-18 éves korosztályban azonban nem a finnországi kérdőívet használjuk, hanem az Amerikai Diabétes Társaságét.

–Miért tartották fontosnak a serdülők szűrését is?

Említettem, hogy a túltáplálás, a mozgásszegény életmód, a súlytöbblet kialakulása ugrásszerűen nő, és megfigyelések szerint a serdülőkorúakban és gyermekekben is egyre nagyobb az aránya. Másrészt, míg korábban a gyermekek jellemzően 1-es típusú cukorbetegségben szenvedtek, világszerte és nálunk is nő a gyermekkorban kialakuló 2-es típusú diabétesz előfordulása.

A nemrég beindított szűrőprogram az MDT tudományos epidemiológiai vizsgálata, amelyhez az Egészségügyi Tudományos Tanács Kutatásaitikai Bizottságának az engedélyére is szükség volt, amelyet megkaptunk. Kezdeményezésünket az Egészségügyi Minisztérium is támogatja. A programot a háziorvosok közreműködésével, az Országos Alapellátási Intézet koordinálásával, szponzori támogatással (77 Elektronika Kft.) bonyolítjuk le. Az alapellátásban fogják kitölteni a kérdőívet a betegekkel, majd annak közös értékelése után megállapítani, hogy az adott páciens a fokozottan veszélyeztetett kategóriába tartozik-e. Ha a teszt 12 pont fölötti eredménnyel zárul, ún. éhomi cukorvizsgálatra kerül sor. Amennyiben a laboreredmény 6 mmol/l alatti – vagyis normális –, akkor aktuálisan nincs további tennivaló. A 7 mmol/l fölötti eredmény fölveti a cukorbetegség gyanúját, ez esetben még egy vérvételre kerül sor. A cukorbetegség kórismézése határozott elvekhez kötött. Ezek szerint tünetek mellett egy megerősítő laboratóriumi lelet, tünetek nélkül két megerősítő laboratóriumi lelet szükséges a diagnózishoz.

Amennyiben az első vizsgálat 7 mmol/l fölötti, a második pedig normális értéket mutat, akkor terheléses cukorvizsgálatnak kell következnie. Ugyanez a lépés akkor, ha az első vizsgálat eredménye 6,1 és 6,9 mmol/l közötti, azaz bizonytalan az eredmény.

A felmérésbe bevont háziorvosi praxisoktól legalább 5000 felnőtt és 500 gyermek értékelt adatlapját várjuk. Úgy gondoljuk, hogy ez a vizsgálat fél év alatt lefolytatható, biztonságban egy éves intervallumot határoztunk meg. Ha a jelentkező praxisokban a statisztikai értékeléshez minimálisan elégséges esetszám nem teljesül, akkor újabb praxisokat fogunk bevonni. A vizsgálat lezárulta után a program nem kampány jelleggel folytatható. Akkor ezt a kérdőívet minden háziorvos számára hozzáférhetővé tesszük, és ajánlani fogjuk a kockázat alapú szűrés általánossá tételét.

HATÉKONY KEZELÉSI LEHETŐSÉGEK

– Változtak-e a terápiás alapelvek a betegség előfordulásának ugrásszerű növekedése miatt?

Hosszú ideje érvényes az alapelv, miszerint a cukorbetegségben célértékre törő kezelést kell alkalmazni annak érdekében, hogy a késői érszövődmények, és az akut anyagcsere kisiklások elkerülhetők legyenek. A célértékek időről időre módosulnak. Jó ideje kiforrott, hogy 1-es típusban 6,5%-os, 2-es típusban 7% alatti HbA1C értékre, mindkét típusban 6,0 mmol/l alatti éhomi vércukorszintre, illetve lehetőség szerint 7,5-8,0 mmol/l alatti étkezés utáni vércukorszintre törekszünk. Azért mondjuk, hogy lehetőség szerint, mert az inzulinnal kezelt, labilis cukorbetegknél esetenként nehezebb a rájuk is vonatkozó célértékek elérése. A szakma ugyanígy meghatározta a vérzsír és a vérnyomás kívánt célértékét, ezeket időről időre „finomhangolja”. Az utóbbi időben talán a leglényegesebb változás egy ún. nagyon nagy kockázatú kategória bevezetése volt: azoknál a 2-es típusú, illetve érszövődménnyel rendelkező 1-es típusú diabéteszben szenvedő betegeknek, akiknek valamilyen ismert keringési betegsége is fennáll, a vérzsír értékek vonatkozásában még szigorúbb célértékek elérése kívánatos.

A 2-es típusú diabéteszben, ami egy holisztikus megközelítést igénylő betegség, az összes keringési kockázatra kiterjedő intenzív kezelésre van szükség. Ez magában foglalja a korábnál gyakoribb ellenőrzéseket, és a kezelés módosítását, ha két egymást követő ellenőrzés során a célértékek nem teljesültek. Ezt szolgálja az Amerikai és az Európai Diabétes Társaságok (ADA és EASD) közös ajánlása is, amely egységes keretbe helyezte, rendszerbe foglalta a választandó terápiás lépéseket az anyagcserét jellemző HbA1C függvényében. Az ajánlás minden egyes kezelési fázisban egymással közel azonos értékű alternatív terápiás lehetőségeket kínál. Az orvosra és a betegre bízta, hogy például a metformin után a leghatékonyabb kezelést választják-e – ez az inzulin korai bevezetését jelenti –, vagy a legolcsóbb, egyben leginkább költséghatékony kezelést – pl. metformin mellé inzulin-elválasztást serkentő szulfanil-

ureák adását. Helyezhetik a hangsúlyt a túlzott vércukor-
esés (hypoglycaemia) elkerülésére is, amikor egy további
inzulinhatást javító gyógyszert, tiazolidindion csoportú szert
is alkalmaznak. Ugyanígy, a további terápiás lépések során
választható, hogy az orvos három vércukorcsökkentő tablettát
kombináljon, vagy inzulint vezessen be.

– Ennek megválasztása egyénekenként változhat?

Mi azon az állásponton vagyunk, hogy inzulin minél ko-
rábbi adására van szükség. Három antidiabetikum adása
helyett inkább inzulin adását, és a korábbi tablettás kezelés
módosítását tartjuk hatékonyak.

**– Azért, mert félő, hogy háromféle gyógyszert nem
fognak rendszeresen beszedni a betegek?**

Nem. Az inzulin a leghatékonyabb vércukorcsökkentő.
Míg az életmódváltástól 1-2%-os HbA1C csökkenés várható,
a nagy vércukorcsökkentő csoportokkal (metformin, szulfanil-
ureák, tiazolidindion) kb. 2%-ig terjedő HbA1C csökkenés
érhető el monoterápiás alkalmazásban, és más gyógyszer-
csoportokkal maximum 0,6-0,8 %, addig az inzulinnál nincs
főlső határ. Inzulinnal elvileg az 5%-os HbA1C csökkenés is
elérhető, természetesen valamivel hosszabb idő során. Az in-
zulinnak nincs dózishatára – se lefelé, se fölfelé. Annyit kell
adni, amennyi a kívánt állapot rendezéséhez szükséges. A rit-
ka allergiától eltekintve nincs ellenjavallata, terhes és nem ter-
hes állapotban egyaránt adható. A hypoglycaemia kockázatától
eltekintve nincs igazán veszélye. Előnyös a vérsír tükörre
– mai ismereteink szerint a kívülről bejuttatott inzulinak nincs
érelmeszesedést fokozó hatása. Mindemellett inzulin adásá-
val tehermentesíthető a már beteg bétasejt, vagyis elvben ki-
tolható az az időszak, amíg valamilyen inzulintermelő kapaci-
tás még fennáll. Természetesen léteznek olyan tablettás ké-
szítmények is, amelyek ilyen bétasejt kímélő hatás ígérte-
tetet vetik föl. Ezek állatkísérletben igazolódtak, közvetlen emberi
bizonyítékuk azonban még várat magára.

KÉPZÉS, OKTATÁS

**– A diabetológia gyorsan fejlődő tudományág. Az or-
vosok ismereteinek bővítésére jó alkalom nyílik a tuda-
mányos kongresszusokon. A Magyar Diabetes Társa-
ság XIX. Kongresszusának előkészületei már javában
zajlanak...**

A kongresszus jó alkalmat ad arra, hogy a tudományte-
rület teljes vertikumát áttekintsük elméleti és gyakorlati vo-
natkozásban is. Nemcsak az újdonságok kiemelése a cé-
lunk, hanem az is, hogy összképet adjunk: hol tart ma a dia-
betológia. A rendezvény az áttekintő előadások mellett
lehetőséget kínál egyes klinikai kutatócsoportok munkájá-
nak a bemutatására is. A kongresszushoz szponzorált szim-
póziumok csatlakoznak, amelyeken a legújabb terápiás
lehetőségekről lesz szó. A kongresszus szakorvosok és
szakdolgozók számára hivatalos, pontszerző továbbképző
oktatási program.

**– Hány orvos rendelkezik a diabetológus minősítés-
sel?**

A diabetológus minősítéssel rendelkező orvosok száma
396, ami a betegszámmal összevetve nyilvánvalóan kevés.
Társaságunk a „Magyar Diabetes Társaság Diabetológus
Orvosa“ minősítés létrehozásával, minősítő vizsga szerve-
zésével kívánta serkenteni a diabetológiával foglalkozó or-
vosok ismereteinek bővítését, és egyben elismerni a speci-
ális jártasságot elméleti és gyakorlati téren egyaránt. Ez idő
szerint a minősítést Magyarországon nem ismerik el szak-
vizsgának, ugyanakkor az ÁNTSZ feltételként szabja a cu-
korbeteg ellátóhelyként való akkreditáláshoz.

A diabetológia nagyon komplex tudományterület. A cu-
korbetegekkel foglalkozó orvosoknak jól kell ismerniük szá-
mos határterületet, például a hipertóniát, az érelmeszesese-
dést, és bizonyos alapvető nefrológiai, szemészeti, neuroló-
giai kérdéseket. Indokolt lenne, hogy ezt a jártasságot szak-
vizsgával ismerjék el. Szembesülni kellett azonban azzal,
hogy a szakvizsgák száma viszonylag magas Magyarorszá-
gon – egyes felmérések szerint több, mint Európa más ré-
szén. Ebben a vonatkozásban várható a harmonizáció, de
hogy az bővülést, vagy szűkülést fog jelenteni, ma senki
nem tudja.

**– Mivel a betegség és szövődményei mind az egyén,
mind a társadalom számára jelentős anyagi és erkölcsi
terhet jelentenek, a WHO és a Nemzetközi Diabetes Szö-
vetség (IDF) Európai Régiója 1989-ben a kontinenst ma-
gába foglaló diabétesz-akcióprogramot indított útjára,
amelyhez Magyarország is csatlakozott. Európa többi
országához hasonlóan a szakemberek hazánkban is ki-
dolgozták a Nemzeti Diabétesz Programot. Hol tart je-
lenleg a program?**

A Nemzeti Diabétesz Programot a cukorbeteg jobb el-
látása, a szövődmények megelőzése és a betegség lehe-
tőséges megelőzése érdekében hívta életre a Magyar Diabé-
tesz Társaság az egészségügyi hatóság támogatásával.
Különböző, elsősorban pénzügyi okok miatt azonban a
Nemzeti Diabétesz Program – ahogyan az egész nemzeti
program kérdése – időközben leállt. A vakvágányra került
program felélesztésére a Szív és Érendszeri Nemzeti Prog-
ramba alprogramként történő becsatlakozás adott alkalmat.
Társaságunk természetesen nem mondott le arról, hogy a
Nemzeti Diabétesz Program később önálló támogatást is
kaphat.

**– Ahogyan Professor Úr megfogalmazta: a 2-es tí-
pusú diabétesz kialakulását az egyén saját életmódjával
jelentősen befolyásolhatja. Lehet-e, tudjuk-e motiválni
az embereket abban, hogy belássák személyes felelős-
ségüket az egészségük megőrzésében?**

Azt gondolom, hogy az egészségnevelést már az általá-
nos iskolában kell megkezdeni. Régebben a Nemzeti Alap-
tanterv részét képezte az ún. egészségtan tantárgy, amit
sajnálatos módon időközben eltöröltek. Véleményem szerint
ezt a tantárgyat vissza kellene állítani. Meg kell értetni

ugyanis a felnövekvő generációval, hogy miként tudja megőrizni az egészségét helyes táplálkozással, rendszeres fizikai aktivitással, stb. A háttér ismeretében a gyermekek bizonyára nagyobb kedvvel állnának fel a tévé és a számítógép mellől és töltenék a szabadidejüket sportolással, vásárolnának zöldséget és tejet az iskolai büfében – chips és kóla helyett. Az is legalább ennyire fontos, hogy a fiatalok megismerkedjenek a betegség fogalmával, bizonyos, az

életet esetenként végigkísérő állapotokkal, amilyen a diabétesz. E tudás birtokában talán nem lenne meglepő számukra, hogy egy iskolatársuk máskor eszik tízórait, mint amikor szünet van, és elveszi a vércukormérőt, ha rosszul van. Ha mindezt már az iskolában megtanítjuk nekik, az egészségüket értéként fogják megbecsülni, amelynek megőrzése elsősorban rajtuk, az egészséges életmódon múlik.

Boromisza Piroska

NÉVJEGY

Prof. Dr. Winkler Gábor, orvos
Egyetemi magántanár,
akadémiai doktor

Munkahely, beosztás: osztályvezető főorvos (Fővárosi Szent János Kórház II. Belosztálya)

Végzettség: SOTE ÁOK (1973)

Szakképesítés: belgyógyászat (1978), endokrinológia (1992), a Magyar Diabetes Társaság Diabetológus Orvosa (1996), a Magyar Atherosclerosis Társaság lipidológus orvosa (2002)

Egyéb egészségügyi képesítés: Gyakorló kórházi menedzser (1997)

Tudományos fokozat: PhD. („A növekedési hormon elválasztás szövődésmenyes fiatal felnőtt cukorbetegeken”, 1987), DSc. („A 2-es típusú diabetes mellitus és az elhízás-inzulinrezisztencia-2-es típusú diabetes kapcsolat egyes patogenetikai tényezőinek vizsgálata, különös tekintettel a cytokin rendszer szerepére”, 2003)

Egyetemi minősítés: Dr. med. habil. (Semmelweis Egyetem Budapest, 2000), Egyetemi magántanár (2001)

Munkahelyek: 1973-1983.: Fővárosi Szent János Kórház II. Belosztálya, segédorvos, majd alorvos; 1983-1986.: az MTA belföldi tudományos ösztöndíjasa (SOTE. I. Belklinika); 1986-1992.: Fővárosi Szent János Kórház II. Belosztálya, adjunktus, majd főorvos; 1993-1997.: Fővárosi Szent János Kórház I. Belosztálya, osztályvezető főorvos; 1997-: Fővárosi Szent János Kórház II. Belosztálya, osztályvezető főorvos

Egyéb szakmai megbízások: 1995-2002.: a Fővárosi Szent János Kórház Főorvosi Kollégium elnöke, 1999-ben újraválasztva; 1993-: a Fővárosi Szent János Kórház Tudományos és Kutatásaitikai Bizottságának tagja; 1996-: a Magyar Diabetes Társaság és az Országos Belgyógyászati, valamint az Országos Csecsemő és Gyermekegyógyászati Intézet Közös Diabetes Bizottsága, majd ez utóbbi

megszűnte után a Magyar Diabetes Társaság Oktatási, Minősítő és Koordinációs Bizottsága megbízásából a felnőtt diabetológiai ellátás budai területi referense; 1998-2002.: orvosszakértő (diabetológia) Egészségügyi Szakképző és Továbbképző Intézet); 2005-: a Belgyógyász Szakmai Kollégium mellett működő Diabetes Szakcsoport tagja; 2006-: fővárosi belgyógyász szakfelügyelő főorvos

Tudományos társasági tagság:

- nemzetközi szakársaságokban: EASD (European Association for the Study of Diabetes, 1988-); DDG (Deutsche Diabetes Gesellschaft, 1987-2006); BDA (British Diabetes Association, 1994-, a Diabetol Hung főszerkesztőjeként); ADA (American Diabetes Association, 1993-2006); EASO (European Association for the Study of Obesity, 1996-1998); Donausymposium für Diabetes Mellitus (1997-)
- hazai szakmai társaságokban: Magyar Belgyógyász Társaság (1974-); Magyar Diabetes Társaság (1974-); Magyar Endokrinológiai és Anyagcsere Társaság (1974-); Magyar Elhízásellenes Alapítvány (1992-1999); Magyar Elhízástudományi Társaság (1999-); Magyar Orvosi Nukleáris Társaság (1980-1993); Magyar Atherosclerosis Társaság (2002-)

Főbb kitüntetések, elismerések: 1973 Felsőoktatási Tanulmányi Érdemérem; 1994 A Magyar Diabetes Társaság „Magyar Imre” díja; 1995 „Szent János Kórházért” – a Fővárosi Szent János Kórház centenáriumi emlékérmé; 2000 A Magyar Diabetes Társaság „Hetényi Géza” díja; 2002 Az egészségügyi, szociális és családügyi miniszter elismerő oklevele a budapesti EASD Kongresszus helyi szervezőbizottsága tagjaként végzett munkájáért; 2007 „Metabolizmus” díj